

› Weidebeheer

Is het gras groener aan de overkant?

Weidebeheer heeft alles te maken met paardenwelzijn en gezondheid. Hoe zorg je er als paardenhouder voor dat jouw paarden optimaal kunnen grazen op een kwalitatief goede weide? Paardendierenarts Vivianne van Leeuwen en Sanne Kosterman, van adviesbureau Paardinclusief, weten alles over weidemanagement en delen hun kennis.

Tekst: AGEETH VAN DER LEE — Beeld: JESSICA PIJLMAN

Het regelmatig omweiden is een goede methode om de grasmat in goede conditie te houden.

Paarden hebben behoefte aan vrije beweging, gedurende de hele dag kleine beetjes ruwvoer eten en sociaal contact met soortgenoten. Weidegang combineert al deze elementen om een paard gelukkig te maken. Ruwvoer, zoals gras en (voordroog)hooi, is voor paarden de belangrijkste voedingsbron. Om een paard gezond te houden, is het essentieel dat de weide gras, en het daarvan gewonnen hooi, met de juiste voedingsstoffen bevat. Grassoort, bodem, (on)kruiden, bemesting, weersomstandigheden en (over)begrazing door paarden hebben invloed op de kwaliteit van de weide. Om die redenen is goed weidemanagement onontbeerlijk.

Paard is geen koe

Veel opvattingen over de aanpak van weidebeheer zijn afkomstig uit de veehouderij. Boeren richten hun weidebeheer vooral op een zo hoog mogelijke opbrengst: energierijk gras om koeien veel melk te laten geven en dat snel groeit om meerdere keren per seizoen te kunnen maaien. De eisen voor een paardenweide liggen anders. Paarden zijn sobere eters. Van oorsprong is het spijsverteringsstelsel van paarden ingesteld op het eten van moeilijk verteerbaar steppegras, dat lang en stengelig is en bovendien arm aan suikers en eiwitten. Paarden eten in de natuur kruiden om voldoende voedingsstoffen binnen te krijgen. Veel weides waar paarden in Nederland op grazen zijn nog 'koeienweides', ingezaaid met snelgroeiend, suiker- en eiwitrijk raaigras en weinig kruiden. Raaigras is een grassoort dat bestand is tegen kort afmaaien, dat betekent dat het ook na kort afmaaien snel weer aangroeit. Andere grassoorten kunnen iets minder goed tegen kort afmaaien, of kort afgrazen. Bij die grassoorten duurt het daarna lang voordat ze weer herstellen en groeien. "Natuurlijkere soorten, zoals timothee of rood zwenkgras, zijn geschikter voor paarden dan raaigras", zegt Sanne Kosterman. "Door een weiland te laten inzaaien, of doorzaaien, met een diversiteit aan grassoorten, creëer je een variatie aan voedingsstoffen voor het paard. Om ervoor te zorgen dat het gras gezond blijft, mag het niet te kort worden afgemaaid of afgegraasd. Deze grassoorten moeten een lengte van minimaal tien centimeter behouden. Ook verschillende kruiden dragen bij aan de behoefte aan vitaminen en mineralen voor het paard. Om kruiden in het weiland te laten groeien, zou je een klein strookje aan de rand van de weide kunnen inzaaien met kruiden zoals kamille, duizendblad en smalle weegbree. De zaden van de kruiden zullen door de wind over het land verspreid worden en daar verder wortelen."

Weidebeheer is maatwerk

Vivianne van Leeuwen is paardendierenarts en heeft zich als voedingsconsulent verdiept in een gezond

rantsoen voor paarden. Zij zegt: "Weidebeheer is maatwerk. Elk paard heeft een andere voedingsbehoefte. Je kunt je voorstellen dat een zogende fokmerrie of een sportpaard dat volop wordt getraind, meer energie binnen moet krijgen dan een Shetlander die alleen maar in de wei loopt. Ruwvoer is de belangrijkste voedingsbron voor paarden. Het is daarom voor een paardenhouder essentieel om te weten of het gras, en het (voordroog)hooi wat ervan wordt gemaakt, voldoende voedingsstoffen bevat om tegemoet te komen aan de behoefte van het individuele paard. Sobere rassen kunnen bij een overdaad aan rijk gras overgewicht, en nogal eens hoefbevangenheid, ontwikkelen."

Om te weten of een paard de juiste voedingsstoffen binnen krijgt, is het nuttig om een ruwvoeranalyse te laten doen. Bij een ruwvoeranalyse wordt in een laboratorium de voederwaarde bepaald, waaronder de hoeveelheid suiker, eiwitgehalten en de aanwezige mineralen en sporenelementen. Is de voedingswaarde van ruwvoer bekend, dan weet je als paardenhouder nog niet hoeveel van dat ruwvoer je moet voeren om aan de behoefte van het paard te voldoen. Hiervoor heeft de Stichting CVB een tabellenboek Voedernormen Paarden en Pony's opgesteld waarin standaard voederbehoeften zijn weergegeven. Deze tabel is online gratis te downloaden. Met enig rekenwerk is aan de hand van deze tabel te bepalen hoeveel een paard gevoerd moet krijgen van ruwvoer en een vitaminen- en mineralenbalancer om voldoende voedingsstoffen binnen te krijgen. Een rantsoenberekening kun je door een voedingsconsulent paard laten uitvoeren om zeker te weten dat je rantsoen klopt. Ruwvoer is de basis, krachtvoer is maatwerk om het rantsoen compleet te maken en is vaak maar met mate nodig. Zogende merries hebben een andere behoefte dan een sober ras, daar moet in de voerbehoefte rekening mee gehouden worden.

Op tijd rust voor de bodem

Gras en kruiden hebben voedingsstoffen nodig om te groeien. Die voedingsstoffen zitten in mest. Om ervoor te zorgen dat de bodem en begroeiing de juiste voedingsstoffen krijgen, adviseert Sanne Kosterman om eerst een bodemmonster te nemen en die te laten analyseren: "Dan kun je bepalen hoeveel stikstof en kalk er bijvoorbeeld in de bodem zit en welke voedingsstoffen, in de vorm van bemesting, het weiland nodig heeft om diverse grassoorten en planten te laten groeien. Als een weide al jarenlang vaak bemest is, dan is het bijvoorbeeld soms beter om het land eerst wat te laten verschralen om andere grassoorten dan raaigras de kans te geven om tot bloei te komen. Met een bodemanalyse kun je vervolgens gericht bemesten." Een gezonde bodem is luchtig en bevat een bovenste laag voedingsrijk humus bestaande uit organisch materiaal en

Veel weilanden worden overbemest, terwijl je land vaak beter wat kunt laten verschrallen om andere types gras de kans te geven.

bodemleven; regenwormen, micro-organismen, bacteriën en schimmels. Door gebruik van zware machines en doordat er paarden op lopen, kan een bodem verdichten. Dit levert meerdere problemen op: water wordt niet goed opgenomen waardoor er plassen op het weiland blijven staan. De harde bovenlaag houdt in de zomer vocht juist minder goed vast. Sanne zegt: “Om bodemverdichting tegen te gaan, moet de begrazingsdruk naar beneden. Het is lang niet altijd haalbaar, maar om een weide gezond te houden, zou je eigenlijk maximaal één paard per hectare moeten laten grazen. Lopen er meer paarden per hectare, dan moet de grond tijdig rust krijgen door de paarden te verplaatsen. Rust zorgt ervoor dat regenwormen weer gangetjes maken en de grond lucht krijgt. Ook de worteling van verschillende soorten begroeiing zorgt ervoor dat de grond losser wordt. Mollen zijn niet graag gezien, maar ze graven gangen waardoor de afwatering verbetert.”

Gezond weiland

“Twee keer per jaar bemesten is genoeg. Als je wil bemesten kun je dat het beste op basis van bodemonderzoek doen. Veel weilanden worden overbemest, terwijl je land vaak beter wat kunt laten verschrallen om andere types gras de kans te geven. Organische stalmest heeft de voorkeur, omdat je dan organische stoffen aan de bodem toevoegt, daardoor verbetert de bodem-

structuur en het bodemleven”, licht Vivianne van Leeuwen toe. Sanne is geen voorstander van het gebruik van kunstmest: “Kunstmest is een eenzijdige, kortwerkende mestsoort bedoeld om raaigras snel te laten groeien. Het werkt nadelig voor het bodemleven, het verzuurt de grond en het bevat zouten die bijvoorbeeld slecht zijn voor regenwormen.” Sanne ziet paardenweides bij voorkeur bemest worden met goed gebalanceerde meststof, en dan het liefst met paardenmest: “Als je als paardenhouder de tijd en ruimte hebt, kun je van paardenmest goede compost maken. De helft mest vermengd met de helft groenmateriaal, zoals stro, geeft een mooie, gevarieerde meststof. Goede compost maken is wel een intensief proces: het moet minimaal een jaar liggen en goed broeien, dat houdt in dat het flink warm in de composthoop is, om parasieten zoals wormeitjes te doden. Ook moet het een keer omgekeerd worden om te beluchten.” Vivianne vult aan: “Het is verstandig om de mest van paarden die recent ontwormd zijn apart op te slaan. Door mest met ontwormingsmiddelen te snel op het land te brengen, wordt ook het bodemleven verstoord. De medicijnen in de mest vergaan wel, maar dat duurt lang, soms wel twee jaar.” Het gras te kort laten afgrazen door paarden heeft tot gevolg dat er kale plekken ontstaan. Op deze kale plekken groeien vaak ongewenste kruiden, zoals zuring en boterbloemen. Boeren gaan het land dan vaak spuiten met verdelgings-

Veel opvattingen over de aanpak van weidebeheer komen uit de veehouderij. Voor paardenhouders is het belangrijk om zich te realiseren dat een paard geen koe is.

middelen of ploegen het helemaal om opnieuw in te zaaien. Geen goed idee, stelt Sanne: “Spuiten doodt niet alleen het onkruid, maar ook het hele bodemleven. Dat wil je niet. Omploegen verstoort het netwerk aan wortels en schimmels in de bodem. Dit is niet gewenst voor een gezond weiland. Om zoveel mogelijk te voorkomen dat er onkruiden gaan groeien, moet je ervoor zorgen dat het weiland dichtbegroeid blijft en er geen kale plekken ontstaan. Paarden dus op tijd van een stuk land halen en op een ander gedeelte laten grazen.” Er zijn maar weinig paardenhouders die de luxe hebben om tussentijds te kunnen maaien. “Daardoor worden de meeste paardenweilanden overbegaasd. Om hoge pollen te voorkomen is het belangrijk om de mest regelmatig uit het land te halen, dan krijg je een egalere grasmat en met betrekking tot wormbesmettingen heeft het ook allerlei voordelen.”

Voorkom hoefbevangenheid

Vivianne van Leeuwen geeft ook aan dat omweiden een goede methode is om de grasmat in conditie te houden en paarden toch voldoende te laten grazen: “Je hebt wel veel grond nodig, maar omweiden biedt veel voordelen. Door het perceel in kleinere vakjes te verdelen en paarden elke drie weken naar een vers stuk te verplaatsen, zorg je ervoor dat het gras niet te kort wordt afgegraasd en de tijd krijgt om weer uit te groeien. Bij kort gras is de kans groter dat een paard zand eet door het graspolletje met wortel en al uit de grond te trekken. Zand in de darmen kan koliek veroorzaken. Of gras goed groeit hangt deels af van de weersomstandigheden. Om te groeien heeft gras zonlicht, water en voedingsstoffen

nodig. Onder invloed van zonlicht maakt gras suiker aan. Dit suiker wordt in de nacht omgezet in groei. Bij kou, droogte en gebrek aan voedingsstoffen, kan gras de suiker niet omzetten in groei en raakt gestrest. De aangemaakte suiker wordt opgeslagen als fructaan voor betere tijden. Dit suiker- en fructaanrijke gras is een risico voor paarden die gevoelig zijn voor overgewicht en hoefbevangenheid.” Om die reden is gras en hooi van onbemest land vaak suikerrijk: door gebrek aan voedingsstoffen groeit het gras niet goed en slaat suiker op. In de periodes van het jaar dat het 's nachts koud is en overdag de zon volop schijnt is het extra oppassen. Het zonlicht zorgt ervoor dat het gras suiker aanmaakt, maar door de koude temperatuur in de nacht groeit het gras niet. Vivianne legt uit: “Na een warme dag en een koude nacht is het suikergehalte in de ochtend lager dan 's middags, maar nog altijd hoog. Het meest veilige moment van grazen is dan als ‘de dauw van het gras is’. In de loop van een zonnige dag maakt het gras weer meer suiker aan en zo stapelt het op. Als paarden gras dat rijk is aan suiker en fructaan eten, maakt het lichaam insuline aan. Veel suiker betekent veel insuline in het bloed. Deze insuline zorgt voor verstoring van processen in onder andere de bloedvaatjes in de hoef, wat de oorzaak is van hoefbevangenheid. Een hoog gehalte aan fructaan, de opslagvariant van suiker in gras, kan in grote hoeveelheden leiden tot verteringsstoornissen in de darm. Als deze verstoring tot diarree leidt, kan ook dat weer hoefbevangenheid veroorzaken. Een paard dat gevoelig is voor hoefbevangenheid mag niet in een wei met suiker- en fructaanrijk gras grazen. Laat deze in het vroege voorjaar en najaar liever zeer gecontroleerd grazen.”

Strookbegrazing

Mensen die hun paard of pony in pension hebben staan, hebben vaak geen invloed op de staat van de weide en hoe lang (of kort) hun dier op die weide staat. Ook daarvoor heeft Vivianne oplossingen: “Op een dichtbegroeid, bladrijk weiland met energie- en eiwitrijk gras, heeft een gemiddeld paard dat continu graast, zijn dagelijkse rantsoen in twee uur opgegeten. Het paard langer laten grazen levert gezondheidsproblemen op, over-

VIVIANNE VAN LEEUWEN

Vivianne is erkend paardenarts en werkt in het team van Oude Rijn Paardenartsen. Zij is NVVGP-gecertificeerd paardentandarts, voedingsconsulent paard, bestuurslid cluster paard KNMvD en lid van de commissie welzijn Paard KNMvD en werkgroep welzijn van de Sectorraad Paarden (SRP).

Weidebeheer is maatwerk.

Een sober ras heeft een andere voedingsbehoefte dan een zogende fokmerrie of een sportpaard dat volop wordt getraind.

gewicht of hoefbevangenheid, maar het paard uit de wei halen en uren achtereen zonder voer opstallen is ook niet wenselijk. In dat geval kan een graasmasker uitkomst bieden. Als het graasmasker goed past, dan went eigenlijk elk paard, na enige oefening, aan een graasmasker. Een andere optie om opname van energierijk gras te beperken, is strook- (of strip-) begrazing. Dan wordt het weiland afgezet met stroomlint dat elke dag een stukje in zijn geheel wordt verplaatst. Aan de ene kant een verse strook erbij, aan de andere kant een begraasde strook eraf. Dat gedeelte van het gras krijgt dan de rust om weer bij te groeien.” Om het gewicht van het paard in de gaten te houden, adviseert Vivianne om de borstomvang elke week te meten met een daarvoor bestemd meetlint. Komt het paard teveel aan, of valt het juist af, dan kan de aangeboden strook gras worden aangepast aan de behoefte.

Besmettingsdruk wormeitjes verminderen

Goed weidemanagement is een effectieve manier om de infectiedruk van de voor paarden schadelijke wormen onder controle te houden. Veel bij paarden voorkomende wormen zijn resistent tegen de werkzame bestanddelen in ontwormmiddelen, zoals ivermectine. Bij paarden komen de rode bloedworm en de spoelworm het meest voor. Veulens en jonge paarden zijn gevoelig voor spoelwormen. De spoelworm verspreidt zich door de eitjes die via de mest van het paard in de omgeving terechtkomen. Paarden grazen op besmet land en krijgen de eitjes binnen, waardoor de cyclus opnieuw begint. Vivianne van Leeuwen legt uit: “Ieder paard draagt wormen bij zich. Gezonde, volwassen paarden hebben weerstand opgebouwd tegen wormen. Het is wel belang-

rijk om via mestonderzoek te controleren of de besmetting met wormen binnen de perken blijft. Mest uit het weiland verwijderen, minimaal twee keer per week, is een prima methode om de besmettingsdruk laag te houden.” Wormeitjes kunnen lang in de grond overleven, bloedwormeitjes enkele maanden en spoelwormeitjes zelfs tientallen jaren. Om de besmettingsdruk tegen te gaan is omweiden een effectieve manier: wormeitjes zijn, als ze via de mest het paardenlichaam verlaten, meestal niet meteen besmettelijk voor paarden. Daarvoor moet het eitje zich eerst hebben ontwikkeld tot een larf. In de tijd dat het larfje zich ontwikkeld heeft, is het paard alweer verhuisd naar een ander stuk land. Andere opties om de besmettingsdruk te verminderen, is om aan het begin van het weideseizoen eerst schapen op het land te laten grazen en pas daarna paarden. De schapen eten de overgebleven wormeitjes en larfjes van het vorige seizoen grotendeels weg, maar worden daar niet ziek van. Ook het land eerst een keer maaien voordat de paarden erop gaan, helpt om de besmettingsdruk te verlagen.

Weidegang opbouwen

Na de winterperiode waarin de meeste paarden langer op stal staan en hooi gevoerd krijgen, moet de weidegang in het voorjaar voorzichtig worden opgebouwd. Vivianne zegt: “Na maandenlang droog hooi te hebben gegeten, moet het maag- en darmstelsel van het paard wennen aan zacht en vochtrijk gras met een bijna dagelijks wisselende voedingswaarde. Weidegang opbouwen met elke dag een uurtje langer is aan te bevelen om koliek en diarree te voorkomen. Verder is weidegang in alle opzichten beter voor het paard: lekker naar buiten in de frisse lucht en het hapje-stapje principe komt tegemoet aan de basisbehoeften van het paard. Grazen in een gevarieerd weiland waar met liefde voor wordt gezorgd, met uiteraard een deugdelijke afrastering, is voor het paardenwelzijn en de gezondheid het allerbeste.” •

SANNE KOSTERMAN

Sanne Kosterman heeft haar eigen adviesbureau Paardinclusief en geeft advies over 'natuurinclusief paardenhouden'. Zo geeft Sanne advies over weidebeheer en bodemanalyse, maar bijvoorbeeld ook over een beplantingsplan voor paarden.